

Asia: VN/27997/2023

Lausuntopyyntö Kansallisesta ruokastrategiasta 2040

Luku 3.1: Reiluus ja kannattavuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.1: Kannattavuus ja reiluus

Strategiassa tavoitellaan arvonlisän tasaisempaa jakautumista ruokaketjussa. Tämä on kannatettavaa, mutta keinot jäävät yleiselle tasolle. Lausunnossa voisi ehdottaa selkeämpiä välineitä, kuten läpinäkyvämpiä hinnoittelumekanismeja, vahvempia tuottajien neuvottelumekanismeja ja uusia tukimuotoja, jotka ohjaisivat aidosti jalostusarvon kasvattamiseen.

Pienten ja keski suurten yritysten aseman kehittäminen jää myös ohueksi. Strategiassa tunnistetaan pk-yritysten suuri osuus, mutta todetaan niiden suhteellisen pieni liikevaihto. Jos tuotantoa ei ole isoja, kuten se usein lähiruokatuotannossa on ja jakelu ei ole laajaa, se näkyy liikevaihdossa ja kannattavuudessa. Tämän parantamiseksi tulisi miettiä mekanismeja tai kehittää tarvittavia uusia yhteistyöhön kannustavia mekanismeja ja/tai tukimuotoja.

Strateginen tavoite 1: Arvonlisä jakautuu aiempaa tasaisemmin ruokaketjussa

Huomioita ja havaintoja

Nykyisin arvonlisä ei jakaudu tasaisesti ruokaketjussa: alkutuottajien osuus kuluttajahinnasta on pienentynyt, ja suurin osa arvosta kertyy kaupalle ja osin elintarviketeollisuudelle. Tämä kehitys on heikentänyt maatalojen kannattavuutta ja alan houkuttelevuutta. Strategian tavoite tasaisemmasta arvonlisän jaosta on keskeinen ja kannatettava, mutta sen toteuttaminen edellyttää konkreettisia toimia, kuten tuottajien neuvotteluaseman vahvistamista, jalostusarvon kasvattamista sekä uusien arvoketjujen ja datatalouden pelisääntöjen kehittämistä. Vain siten koko ruokaketju voi hyötyä tasapuolisesti kasvavasta arvonlisästä ja turvata pitkän aikavälin kestävyden.

Strateginen tavoite 2: Ruokavienti ja kansainvälinen kilpailukyky kasvaa

Huomioita ja havaintoja

Tavoite kolminkertaistaa viennin arvo vuoteen 2040 mennessä on kunnianhimoinen. Tämä edellyttää pitkäjänteistä vientiosaamisen kehittämistä, brändityötä ja uusien markkinoiden

avaamista – ja että pohjoisen erityisolosuhteista saatavia kilpailuetuja (puhdas luonto, turvallisuus, jäljitettävyyttä) tulee hyödyntää systemaattisemmin.

Ruoka-alan yritysten kansainvälistyminen on osin alkanut, mutta mittakaava on vielä pieni verrattuna tavoitteisiin. Kilpailukykyä tukevat Suomen vahvuudet: puhtaus, turvallisuus, jäljitettävyyttä ja maine luotettavana ja puhtaana ruokamaana -vai onko tämä tunnettuus myytti?

Strateginen tavoite 3: Ruoka-ala on houkutteleva ja reilu

Huomioita ja havaintoja

Ala työllistää noin 300 000 henkilöä ja sillä on suuri yhteiskunnallinen merkitys. Maatalousyrittäjien keski-ikä on kuitenkin noussut korkeaksi ja nuorten yrittäjien osuus on pieni. Työvoimapula koskee tai tulee lähitulevaisuudessa koskemaan myös muita monia ketjun osia kuin alkutuotantoa eikä ala kokonaisuudessaan ole tällä hetkellä erityisen vetovoimainen. Alan arvostus on viime vuosina ollut hienoisessa kasvussa, mutta esimerkiksi työn määrä ja pidemmän ajan näkymät maataloudessa eivät anna riittävästi tukea yrittäjäksi ryhtymiselle. Reiluudesta voidaan todeta suoraan, että arvonlisän epätasainen jakautuminen ruokaketjussa heikentää alkutuottajien asemaa.

Strateginen tavoite 4: Tuotantoeläinten hyvinvointi lisääntyy ja lisää väliotsikko

Huomioita ja havaintoja

Strategian tavoitteet eläinten hyvinvoinnin lisäämiseksi ovat tärkeitä ja tukevat kuluttajaluottamusta. Eläinten hyvinvointi tulee nähdä myös taloudellisena kilpailutekijänä – esimerkiksi vientimarkkinoilla korkea hyvinvointistandardi voi olla vahvuus ja sen eteen tulee tehdä markkinointia ja brändityötä.

Strateginen tavoite 5: Reilu datatalous luo arvoa ruokajärjestelmään

Huomioita ja havaintoja

Tavoite kehittää yhteisiä pelisääntöjä datan omistajuudesta ja hyödyntämisestä on tärkeää. Tässä tavoitteessa on olennaista varmistaa niin tuottajien kuin pienien toimijoiden asema datan hyödyntäjinä ettei ”data-arvo” kasaudu vain suurille toimijoille, jalostajille ja kauppaketjuille.

Luku 3.2: Huoltovarmuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.2: Huoltovarmuus

Strategian huoltovarmuus- ja kokonaisturvallisuustavoitteet ovat laaja-alaisia ja oikeansuuntaisia, mutta jäävät osin yleisluontoisiksi. Ne tunnistavat panosten haavoittuvuuden, alueellisen tuotannon merkityksen ja ruokaturvallisuuden kytkeytymisen kokonaisturvallisuuteen. Kehittämistä kuitenkin tarvitaan erityisesti toimeenpanon konkretisoinnissa, energia- ja panosomavaraisuuden tiekartassa sekä ilmatoriskeitä varautumisessa. Myös tavoitteet jäävät yleisiksi. Tarvitaan konkreettisia mittareita esim. kotimaisen siementuotannon osuus, energiaomavaraisuus, huoltovarmuusvarastojen taso ja niiden ylläpito jne.

Huoltovarmuutta ei voi rakentaa, jos maatalouden kannattavuus ja työvoiman saatavuus eivät parane. Tämä yhteys tulisi näkyä strategiassa selkeämmin.

Strateginen tavoite 1: Riskienhallinta vahvistuu ruokajärjestelmässä

Huomioita ja havaintoja

Huoltovarmuuden suurimmat riskit liittyvät tuotantopanosten saatavuuteen (energia, siemenet, rehut, lannoitteet), logistiikan häiriöihin, henkilöstöön sekä ilmatoriskeihin ja työvoimapulaan. Riskienhallinta edellyttää kotimaisen omavaraisuuden vahvistamista, hajautettua tuotantorakennetta, kriittisten varastojen ylläpitoa ja uusia ratkaisuja energiariippuvuuden vähentämiseksi. Keskeistä on kytkeä ruoka-ala tiiviisti kansallisen kokonaisturvallisuuden varautumisjärjestelmiin ja varmistaa, että tuottajien kannattavuus luo todelliset edellytykset huoltovarmuudelle.

Strateginen tavoite 2: Ruuantuotannon jatkuvuus turvataan

Huomioita ja havaintoja

Kotimainen omavaraisuus ja panosten saatavuus ovat tässä keskeisiä. Riittävä kotimainen siementuotanto, rehuomavaraisuus ja uusiutuvat energiaratkaisut vähentävät riippuvuutta tuonnista sekä huoltovarmuusvarastojen ylläpito luo puskuria kriiseihin.

Tuotannon hajauttaminen eri alueille vähentää riskiä, että yksittäinen häiriö (esim. eläintaudit, sään ääri-ilmiöt) kaatavat koko järjestelmän. Pohjoisen ja itäisten tuotantoalueiden erityispiirteiden turvaaminen vahvistaa koko maan ruokaturvaa.

Strateginen tavoite 3: Tuotantopanosten omavaraisuusaste nousee

Huomioita ja havaintoja

Omavaraisuusasteen vahvistaminen edellyttää kotimaisen siemen- ja rehuomavaraisuuden lisäämistä, uusiutuvan energian ja kierrätysravinteiden kehittämistä, varmuusvarastojen ylläpitoa sekä pitkäjänteistä TKI-panostusta. Ratkaisevaa on myös tuottajien kannattavuus, sillä ilman elinkelpoisia maatiloja huoltovarmuutta ei voida turvata.

Luku 3.3: Luonnon kantokyky

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.3. luonnon kantokyky

Strategiassa on hyvää luonnon kantokyvyn huomioiminen. Ekosysteemipalveluiden, monimuotoisuuden ja vesitalouden merkitys on tunnistettu, mutta toimeenpanossa on varmistettava konkreettiset ratkaisut erityisesti turvepeltojen päästöjen vähentämiseksi ja samalla näiden alueiden tuotanto turvaten. Luonnon kantokyky tulee nähdä laajasti suomalaisen ruoan kilpailuetuna ja huoltovarmuuden perustana.

Strateginen tavoite 1: Ruokaketjun ilmastovaikutukset vähentyvät

Huomioita ja havaintoja

Ilmastovaikutusten vähentämisen taloudelliset uhkat ei jakaudu tasaisesti koko maassa. Päästövähennysten toteuttaminen kohdistuu erityisesti alueille, joilla on paljon turvepeltoja tai intensiivistä eläintuotantoa. Siksi toimeenpanossa on tärkeää varmistaa alueellisesti oikeudenmukainen siirtymä niin, että viljelijät saavat riittävän tuen ja voivat toteuttaa vaihtoehtoisia alueelle sopivia ratkaisuja.

Strateginen tavoite 2: Luonnon monimuotoisuus lisääntyy ja luonnontila paranee

Huomioita ja havaintoja

Luonnon monimuotoisuuden huomioiminen on hyvin nostettu esiin strategiassa. Toimeenpanossa tulisi kuitenkin varmistaa, että monimuotoisuutta tukevat toimet ovat viljelijälle taloudellisesti kannattavia. Monimuotoisuuden turvaaminen voisi olla myös suomalaisen ruoan kilpailuetu, jota kannattaisi hyödyntää ruokaviennissä.

Strateginen tavoite 3: Ravinnepäästöt vähentyvät ja peltojen vesitalous paranee

Huomioita ja havaintoja

Strategiassa vesitalous ja kastelu mainitaan osana ilmastosomeutumista. Kastelun tarve kasvaa ilmastonmuutoksen myötä, joten vesivarojen käytön kestävyys on varmistettava. Tarvitaan investointeja vesitalouden hallintaan: ojitusten kunnostus, kosteikot, veden varastointi ja kierrätys.

Luku 3.4: Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.4. Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Ruokakulttuurin kasvatuksellinen merkitys on tärkeä osa strategiaa. Lasten ja nuorten ruokakasvatus luo perustan terveellisille ja kestäville valinnoille, vahvistaa kulttuurista identiteettiä ja lisää ymmärrystä ruoantuotannon yhteiskunnallisesta merkityksestä. Toimeenpanossa on varmistettava, että ruokakasvatus on kiinteä osa koulutusta ja arjen käytäntöjä, jolloin se tukee sekä hyvinvointia että kestävästä ruokajärjestelmästä.

Strateginen tavoite 1: Kotimaisten elintarvikkeiden käyttö lisääntyy ja ymmärrys ruokajärjestelmästä vahvistuu

Huomioita ja havaintoja

Kotimaisen ruoan kysynnän ja ymmärryksen vahvistaminen on keskeistä sekä huoltovarmuuden että kansallisen identiteetin näkökulmasta. Kuluttajien tietoisuutta kotimaisen ruoan puhtaudesta, turvallisuudesta ja jäljitettävyydestä tulee edelleen lisätä ruokakasvatuksen, viestinnän ja markkinoinnin keinoin.

Strateginen tavoite 2: Mahdollisuus terveelliseen ruokaan lisääntyy

Huomioita ja havaintoja

Terveellinen ruoka tarkoittaa ravitsemuksellisesti tasapainoista, turvallista ja monipuolista ruokaa, joka edistää hyvinvointia ja ehkäisee sairauksiakin. Strategian toimeenpanossa terveellinen ruoka

tulee kytkeä käytännön toimiin – kuten ravitsemussuositusten jalkauttamiseen, kouluruokailun ja ruokakasvatuksen vahvistamiseen sekä terveellisten valintojen saatavuuden parantamiseen.

Ruoan terveellisyysmerkintöjen kehittäminen tulisi nostaa strategian tavoitteeksi. Nyt käytössä olevat merkinnät eivät ole riittävän selkeitä kuluttajille. Merkintöjä pitäisi selkeyttää ja vakioida. Samoin niitä pitäisi tuoda aktiivisesti kuluttajien tietoisuuteen. Ruokakulttuurin tulisi olla osa arkea ja siihen pitää kannustaa mukaan erityisesti myös julkisia toimijoita.

Strateginen tavoite 3: Ruoka on osa rikasta ja elävää ruokakulttuuria

Huomioita ja havaintoja

Ruoka on perustarve, joka sisältää kulttuuria kaikissa muodoissa, myös tapa- ja käytöskulttuuria. Myös monikulttuurisuuden lisääntyminen ja väestön vanheneminen tulisi ottaa vahvemmin huomioon strategian eri kohdissa.

Strateginen tavoite 4: Yhteisöllisyys ruuan ympärillä kasvaa ja vahvistaa hyvinvointia

Huomioita ja havaintoja

Muun muassa perheaterioiden merkitys ja ruokarauha ovat tässä keskeisiä tekijöitä.

Luku 4: Kehitettävät valmiudet

Huomioita ja havaintoja lukuun 4 Kehitettävät valmiudet

Elintarviketalouden valmiuksia on välttämätöntä vahvistaa. Huoltovarmuuden ja kokonaisturvallisuuden turvaaminen, TKI-toiminta, osaajapula, investointikyky ja myös hallinnon joustavuus edellyttävät suunniteltuja toimia. Lopulta valmiuksien kehittäminen ratkaisee, kuinka hyvin strategian tavoitteet voidaan käytännössä saavuttaa.

Muuta kommentoitavaa

Muita huomioita strategiasta.

Strategian laatimisen vahvuutena on ollut sen kokonaisvaltainen ja osallistava lähestymistapa. Prosessi on ollut hyvä, erityisesti lukuisat alueelliset tilaisuudet ovat olleet varsin suosittuja. Strategia kytkee hyvin suomalaisen ruoan osaksi kokonaisturvallisuutta, terveellisyttä ja kansainvälistä kilpailukykyä tavalla, joka luo uskottavan pohjan pitkän aikavälin toimeenpanolle.

Lehtiniemi Timo
Pohjois-Pohjanmaan ELY